

Verslag 'Bouwen aan Digitale Gemeenschapsgoederen - Naar een gedeeld, soeverein en collaboratief internet'

In Nieuwspoort, den Haag, 25 april 2024

Het publiek toegankelijke evenement "Bouwen aan Digitale Gemeenschapsgoederen" dat werd georganiseerd door Commons Network gaf een overzicht van het Digitale gemeenschapsgoederen (EN: *Digital Commons*)-landschap in Nederland en daarbuiten. Het evenement bracht experts uit verschillende vakgebieden samen, wat resulteerde in een dynamische en levendige discussie. Het panel werd gemodereerd door Sophie Bloemen van Commons Network en Koos Steenbergen van het Ministerie van BZK. De sprekers waren Fabrizia Benini van de Europese Commissie's DG Connect, Aik van Eemeren van het Digital Innovation-project van de Gemeente Amsterdam, Gijs van Maanen, expert op het gebied van data commons van Tilburg University, en Daphne Muller, manager bij NextCloud. Het was een interessant panel met constructieve uitwisseling.

Sophie Bloemen en Koos Steenbergen begonnen het gesprek met een welkom en een korte introductie van het Transition Collaboratory on Digital Commons. Het ministerie kijkt naar Digitale Gemeenschapsgoederen vanwege het potentieel op het gebied van innovatie en de implementatie van publieke waarden in digitale systemen. Vervolgens presenteerden ze een aantal van deze waarden, zoals: economische transitie, democratisering, soevereiniteit en veerkracht.

Kenmerken van Digitale Gemeenschapsgoederen

De presentatie gaf vervolgens voorbeelden van verschillende soorten structuren die als Digitale Gemeenschap-initiatieven kunnen worden beschouwd, zoals opensource software, platformcoöperaties, kennisgemeenschappen en gedecentraliseerde sociale netwerken. Elk type heeft zijn eigen specifieke vorm van governance, management en participatiepraktijken, maar ze delen bepaalde kenmerken:

- Gedeelde middelen
- Collectief eigendom
- Democratische governance
- Decentraliteit

Elk digitale gemeenschapsgoed brengt zijn eigen uitdagingen en kansen met zich mee. Zo is er bijvoorbeeld enige discussie over de vraag of alle opensource software als digitaal gemeenschapsgoed kan worden beschouwd. Hoewel de bron (de software) open is, kan het zijn dat het beheer van die bron dat niet is. Daarom lag de focus van het panel sterk op het belang van het faciliteren van samenwerking om de waarden van de Digitale Gemeenschapsgoederen te waarborgen. Gezien de diverse achtergronden van het panel, draaiden de discussies om de rollen van verschillende belanghebbenden, zoals overheden,

ontwikkelaars, private bedrijven en academici.

Bijdrage van Fabrizia Benini, Europese Commissie

Fabrizia Benini begon haar toespraak door het perspectief van de Europese Commissie op de Digitale Gemeenschapsgoederen (EN: *Digital Commons*) toe te lichten. Ze benadrukte het potentieel voor het bevorderen en waarborgen van Europese waarden en collaboratieve innovatie. Volgens een studie van de Harvard Business School wordt de wereldwijde vraagwaarde van opensource software geschat op 8,8 biljoen dollar, een indrukwekkend cijfer dat de noodzaak van gemeenschapsgoederen-gebaseerde systemen aantoont. Door hun aard bevorderen digitale gemeenschapsgoederen privacy, inclusie en gelijkheid, terwijl ze burgers meer zeggenschap geven. Dit zijn waarden die de Europese Unie deelt en die duidelijk zijn vastgelegd in de “Europese Verklaring over Digitale Rechten en Principes”, een document dat de inzet van de Europese Unie voor veiligheid, samenwerking, gelijkheid en duurzaamheid online expliciet vermeldt.

Ze verbond vervolgens de vraag naar soevereiniteit met het mondiale landschap. Fabrizia noemde India Stack, een reeks open digitale publieke goederen die samenwerking tussen ontwikkelaars, overheden, bedrijven en burgers mogelijk maken. In China is gemeenschapsgoederen opensource ook opgenomen in het laatste vijfjarenplan. Hoewel deze kunnen worden beschouwd als pogingen om softpower te benutten, is het belangrijkste punt dat de Digitale Gemeenschapsgoederen overheden in staat stellen om op een autonome en soevereine manier te digitaliseren. Tegelijkertijd creëert dit ook ruimte voor internationale samenwerking, wat volgens Fabrizia vooral belangrijk is voor digitale innovatie en de economische transitie. Dit potentieel wordt nu wereldwijd geaccepteerd; bijvoorbeeld het Global Digital Compact van de Verenigde Naties is een poging om alle belanghebbenden samen te brengen om “gedeelde principes voor een open, vrije en veilige digitale toekomst voor iedereen” te schetsen. Fabrizia concludeerde door te wijzen op het belang van het ontwikkelen van een soort waardenkompas voor de nieuwe digitale ecologie. Met de opkomst van Web 4.0, cryptografie en virtuele werelden zal er nog meer data worden gecreëerd en we moeten een gevoel ontwikkelen over hoe we met deze informatie omgaan.

Bijdrage van Daphnie Muller over NextCloud

Daphne Muller introduceerde vervolgens NextCloud en legde de levensvatbaarheid van op opensource gebaseerde bedrijfsmodellen uit. NextCloud zelf opereert onder dit model, waardoor klanten de code kunnen aanpassen voor hun eigen doeleinden en hun eigen data kunnen monitoren. Het bedrijf handhaaft een product en dienst van industriestandaard, gericht op zowel grotere ondernemingen als kleinere gebruikers. NextCloud stelt zijn klanten in staat om suggesties in te dienen bij de projectadviesraad, waardoor ze enige zeggenschap hebben over de productroutekaart. Daphne noemde ook dat er tal van andere op opensource gebaseerde bedrijven zijn die onder dit model opereren en een reeks hoogwaardige producten

en diensten aanbieden. Ze benadrukte dat opensource niet lage kwaliteit of gebrek aan middelen betekent. Integendeel, opensource kan een echte concurrent zijn van reguliere producten. Het panel was het erover eens dat dit bedrijfsmodel inderdaad collaboratief werk faciliteert ten behoeve van innovatie. Net als bij de toespraak van Fabrizia, blijkt samenwerking een hoeksteen te zijn van de structuur van NextCloud. Het overbruggen van klanten, ontwikkelaars en bedrijven zal cruciaal blijken te zijn in de economische transitie naar een meer collaboratieve en duurzame economie.

Daphne legde vervolgens kort uit hoe de NextCloud-gemeenschap samenwerkt. Het meeste werk wordt gedaan op GitHub, waar de open standaarden van NextCloud gebruikers in staat stellen om de code volledig te bewerken, te monitoren en te auditen voor hun doeleinden. Dit gebeurt op mondiale schaal, waarbij gebruikers de code op verschillende manieren gebruiken, afhankelijk van waar ze zich bevinden en hun verschillende gebruiksscenario's. Meestal zijn deze ontwikkelaars nieuwsgierig, komen ze iets tegen dat ze willen oplossen, of doen ze hun scriptieprojecten met NextCloud.

Bijdrage van Gijs van Maanen, onderzoeker data commons

Gijs van Maanen schetste zijn onderzoek naar data commons. Wat hem opviel, was dat er verschillende tradities zijn met betrekking tot het begrijpen van de 'commons'. Er is de meer klassieke economische traditie, geassocieerd met Nobelprijswinnaar Elinor Ostrom, waarbij mensen samenkomen om milieuhulpbronnen te beheren, zoals een gemeenschap die de vis in een gemeenschappelijk meer beheert. Wat betekent het dan wanneer we een dergelijk economisch kader op data toepassen? Dan is er de juridische of institutionele interpretatie, die commons probeert vast te stellen als een soort institutioneel bestuursmodel.

Naast het behandelen van de verschillende interpretaties, benadrukte Gijs ook het belang van een structuur binnen de commons die zorgt voor een juiste verdeling van middelen. Hij noemde het belang van het maken van een onderscheid tussen het beheren van de hulpbron en het beheren van het systeem waarin die hulpbron zich bevindt. Als het gaat om data commons, gelooft hij bijvoorbeeld dat naast de data zelf, de technische, sociale en infrastructurele lagen waarin deze zich bevindt zorgvuldig moeten worden beheerd. Met andere woorden, het is belangrijk om een soort gemeenschappelijke benadering van alle lagen van de data te hebben, inclusief hoe deze vanuit een leiderschapsperspectief wordt beheerd.

Gijs belichtte ook het verschil tussen publieke en gemeenschappelijke goederen. Publieke goederen worden gedeeld met de samenleving, ze zijn open en toegankelijk voor iedereen. Gemeenschappelijke goederen daarentegen kunnen tot een bepaalde gemeenschap behoren, ze kunnen afgeschermd zijn en niet geheel open. Publieke goederen vallen meer onder de verantwoordelijkheid van de overheid. De taak is om een infrastructuur voor burgers te waarborgen die een juiste toegang en functioneren van het publieke goed mogelijk maakt.

Gijs gaf ook enkele voorbeelden van data commons. In Detroit, bijvoorbeeld, bundelde een buurtgemeenschap hun data in de hoop het aantal verkeersongelukken in de buurt te verminderen. Ze werkten vervolgens samen met de overheid om deze data te gebruiken om veranderingen door te voeren en te werken aan het verminderen van de ongelukken. Gijs suggereerde dat wat in dit geval het meest interessant is, niet alleen het feit is dat deze gemeenschap controle had over het gebruik van hun data, maar ook, en misschien nog belangrijker, dat ze als gemeenschap werden erkend als legitieme partij.

Bijdrage van Aik van Eemeren over Gemeente Amsterdam

Aik van Eemeren, die zijn ervaring met het werken aan publieke technologie bij de Gemeente Amsterdam vele jaren deelde, deelde toen zijn over zijn ervaringen. Hij begon met het bespreken van het belang van het beschermen van de waarden van de digitale gemeenschapsgoederen. Deze waarden, als ze niet goed worden beschermd, zijn onderhevig aan verandering. Deze veranderingen kunnen komen in de vorm van nieuw overheidsleiderschap of, in het geval van de private sector, investeerders die een andere visie voor het bedrijf hebben. Binnen deze transitie worden sommige waarden behouden terwijl andere worden verworpen.

Hij schetste enkele projecten waaraan hij heeft meegewerkt, van het multistakeholder Decode-onderzoeksproject tot het beheren van de aanwezigheid van AirBnB in Amsterdam door de introductie van de verplichting van een registratieformulier bij de Gemeente voor het verhuren van een woning. Dit laatste voorbeeld werd vervolgens overgenomen door tientallen steden in Europa en werd uiteindelijk de publieke standaard. Dit toont aan hoe een klein project een belangrijke rol kan spelen.

Aiks huidige project is het werken aan het digitaal onafhankelijk maken van Amsterdam. Dit houdt in dat er op maat gemaakte systemen worden ontwikkeld door en voor Amsterdam die niet afhankelijk zijn van grote bedrijven. Dit is om de autonomie van zowel de Gemeente als haar burgers te waarborgen. Hij benadrukte echter ook de uitdagingen die zich voordoen als gevolg van deze transitie. Mensen lijken met name terughoudend te zijn om over te stappen naar alternatieven zoals NextCloud in plaats van Microsoft. Het probleem blijft onopgelost vanwege de complexiteit ervan. Bestaande systemen zijn diep verweven en een transitie kan net zo kostbaar als riskant zijn. Bovendien zou deze verschuiving ook invloed hebben op de manier waarop de begroting wordt opgesteld, aangezien grote hoeveelheden geld naar diensten zoals Microsofts Azure gaan. Bovenal komt het probleem voort uit hoe het verhaal van deze transitie wordt gepresenteerd. Het zien van oplossingen zoals NextCloud als 'alternatieven' voor reguliere platforms biedt niet de publieke aantrekkingskracht die nodig is om een significante verandering teweeg te brengen. Aik suggereerde eerder dat deze platforms op zichzelf beschouwd zouden moeten worden, in plaats van als alternatief.

Gesprek met het aanwezig publiek

Na de individuele bijdragen kwam het panel bijeen voor een open gesprek met het publiek. De belangrijkste kwesties die werden besproken waren de noodzaak van i) bescherming tegen externe investeerders, ii) het bekijken van digitale gemeenschapsgoederen als nieuwe kansen voor innovatie in plaats van alternatieven en iii) het feit dat grote bedrijven meestal systemen hebben die geïntegreerd en interoperabel zijn. Voor open standaardproducten is dat tot nu toe echter niet het geval, en daar ligt een rol voor de overheid. Hieronder geven we een kort overzicht van kansen en inzichten die in het gesprek zijn geïdentificeerd.

Kansen en inzichten:

Mensenrechten en publieke waarden. Voor de Europese Unie zijn de Digitale Gemeenschapsgoederen een middel om soevereiniteit te waarborgen maar ook om individuele rechten en bepaalde waarden te verzekeren bij het ontwerp en de implementatie van digitale infrastructuur. Door hun aard bevorderen de Digitale Gemeenschapsgoederen waarden zoals privacy, inclusie en gelijkheid, terwijl ze burgers meer zeggenschap geven. Dit zijn waarden die de Europese Unie deelt en die duidelijk zijn vastgelegd in de “Europese Verklaring over Digitale Rechten en Principes”, een document dat de inzet van de Europese Unie voor veiligheid, veiligheid en duurzaamheid online expliciet vermeldt. Overheden zijn daarom zeer geïnteresseerd in het concept van de Digitale Gemeenschapsgoederen als een potentieel nieuw pad om individuele rechten structureel te waarborgen. Voor burgers gaat het niet alleen om de gemeenschapsgoederen zelf, maar ook om de mogelijkheid om autonome en erkende gemeenschappen te ontwikkelen.

Innovatie en EU-positie. Aan de andere kant kunnen en moeten de Digitale Gemeenschapsgoederen een instrument zijn om verschillende partijen samen te brengen in het belang van innovatie. In feite maken de Digitale Gemeenschapsgoederen zowel de autonome ontwikkeling van overheden als internationale samenwerking mogelijk. Gedurende het evenement herhaalde het panel zijn nadruk op multilaterale samenwerking die belanghebbenden uit overheden, softwareontwikkelaars, het maatschappelijk middenveld, de private sector, de academische wereld en burgers samenbrengt. Binnen de context van de Europese Unie zou het samenbrengen van deze spelers kunnen helpen om de Europese Unie een krachtige digitale standaardzetter te maken en innovatieve stappen te zetten richting het bouwen van een nieuw digitaal landschap. Wereldwijd worden er ook inspanningen geleverd om deze drang naar samenwerking te waarborgen. Het Global Digital Compact van de Verenigde Naties is bijvoorbeeld een poging om alle belanghebbenden samen te brengen om “gedeelde principes voor een open, vrije en veilige digitale toekomst voor iedereen” te schetsen.

Economische transitie. Naast politiek potentieel bieden de Digitale Gemeenschapsgoederen een uitstekende gelegenheid voor een economische transitie die nieuwe en interessante

bedrijfsmodellen inluit. Zoals vermeld, geeft een studie van de Harvard Business School aan dat de wereldwijde vraagwaarde van opensource software wordt geschat op 8,8 miljard dollar. Dit cijfer vertegenwoordigt alleen opensource, wat betekent dat de bredere toepassingen van Digitale Gemeenschapsgoederen zouden resulteren in een nog hoger cijfer. Er is dus een enorm marktpotentieel voor de Digitale Gemeenschapsgoederen. NextCloud toont de levensvatbaarheid van op opensource gebaseerde bedrijfsmodellen aan. NextCloud zelf opereert onder dit model, waardoor klanten de code kunnen aanpassen voor hun eigen doeleinden en hun eigen data kunnen monitoren. Het bedrijf handhaaft een product en diensten van industriestandaard, gericht op zowel grotere ondernemingen als kleinere gebruikers. NextCloud stelt zijn klanten ook in staat om suggesties in te dienen bij de openbare adviesraad, waardoor ze enige zeggenschap hebben over de productroutekaart. Er zijn tal van andere op opensource gebaseerde bedrijven die onder dit model opereren en een reeks hoogwaardige producten en diensten aanbieden. Er zijn echter ook kansen voor toegang tot technologie voor MKB'ers, waardoor hun potentieel wordt vergroot door het creëren van een gelijk speelveld.

Bescherming van de Digitale Gemeenschapsgoederen Echter, met al het potentieel dat de Digitale Gemeenschapsgoederen met zich meebrengt, zijn ze ook een doelwit. De algemene stemming tijdens het evenement was enigszins beschermend ten opzichte van de gemeenschapsgoederen. Deelnemers uitten hun bezorgdheid over het waarborgen van een veerkrachtige digitale gemeenschapsgoederen die haar waarden behoudt ondanks veranderingen, of dat nu in de overheid of de private sector is. Deze veranderingen kunnen komen in de vorm van nieuw overheidsleiderschap of, in het geval van de private sector, investeerders die een andere visie voor het bedrijf hebben. Het leek erop dat dit de belangrijkste zorg was die de deelnemers hadden. Op een bepaalde manier is de oplossing eenvoudig: zorg voor meer open samenwerking tussen verschillende belanghebbenden via structuren die de waarden van de digitale gemeenschapsgoederen op alle niveaus van de code handhaven.

Conclusies

Het evenement toont aan dat men verlangt om kennis en ervaring rondom thema Digitale Gemeenschapsgoederen te delen. Het was een over het algemeen constructief gesprek dat licht wierp op de huidige staat van de digitale gemeenschapsgoederen en de noodzaak om deze te koesteren. Het bouwen aan digitale gemeenschapsgoederen betekent het bevorderen van een veilige, eerlijke, duurzame en over het algemeen collaboratieve online omgeving.